

Από τη λογοτεχνική εμπειρία στην ενεργό πολιτειότητα: Διδακτικός σχεδιασμός με αφετηρία το «Δρακοπαραμύθι» της Αγγελικής Βαρελλά

Ελένη Μαυρίδου

Παιδαγωγικό Τμήμα, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ekaktos@gmail.com

► ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σύγχρονη διδακτική της λογοτεχνίας, όπως αποτυπώνεται στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τη Γλώσσα, μετατοπίζει το ενδιαφέρον από την αναπαραγωγή της γνώσης προς την ενεργό νοηματοδότηση των λογοτεχνικών κειμένων, την ανάπτυξη πολλαπλών γραμματισμών και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια διδακτική εφαρμογή με αφετηρία το λογοτεχνικό κείμενο «Δρακοπαραμύθι» της Αγγελικής Βαρελλά, η οποία αξιοποιεί τη δημιουργική γραφή, την πολυτροπική προσέγγιση, τις θεατροπαιδαγωγικές τεχνικές και τη συνεργατική διερεύνηση, προκειμένου οι μαθητές/τριες να οικοδομήσουν προσωπικά και συλλογικά νοήματα, να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικού γραμματισμού και να συνδέσουν τη λογοτεχνική εμπειρία με σύγχρονα κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Η πρόταση στηρίζεται στις αρχές του κοινωνικοπολιτισμικού εποικοδομισμού, της θεωρίας της αισθητικής ανταπόκρισης, του κριτικού γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, ενώ παράλληλα ενσωματώνει δημιουργικές και βιωματικές πρακτικές μάθησης που προωθούν τη συνεργασία, τον αναστοχασμό και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών. Η διδακτική διαδικασία οργανώνεται σε προαναγνωστικό, αναγνωστικό και μετααναγνωστικό στάδιο, κατά τα οποία οι μαθητές/τριες καλούνται να παρατηρήσουν, να υποθέσουν, να δημιουργήσουν, να συγκρίνουν, να ερμηνεύσουν, να δραματοποιήσουν και να επιχειρηματολογήσουν, μεταβαίνοντας σταδιακά από την προσωπική εμπειρία στη συλλογική διαπραγμάτευση των νοημάτων του κειμένου. Η πρωτοτυπία της προτεινόμενης εφαρμογής έγκειται στην αντιστροφή της συνήθους διδακτικής πορείας, καθώς η δημιουργία προσωπικών αφηγήσεων προηγείται της ανάγνωσης του λογοτεχνικού έργου, μετατρέποντας την ανάγνωση σε διαδικασία αναστοχασμού, αναδιαπραγμάτευσης και ανακατασκευής του νοήματος. Με τον τρόπο αυτό, η λογοτεχνία λειτουργεί όχι μόνο ως αντικείμενο αισθητικής απόλαυσης αλλά και ως πεδίο ανάπτυξης του κριτικού γραμματισμού, της δημιουργικότητας, της δημοκρατικής συμμετοχής και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

Λέξεις-κλειδιά: Κριτικός Γραμματισμός, Διδακτική της Λογοτεχνίας, Νέα Προγράμματα Σπουδών, Δημιουργική Γραφή, Πολυγραμματισμοί.

► ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο σύγχρονο σχολείο απομακρύνεται σταδιακά από πρακτικές που αντιμετωπίζουν το λογοτεχνικό κείμενο ως αντικείμενο αποκλειστικά γλωσσικής ή αισθητικής επεξεργασίας και προσανατολίζεται προς μαθησιακές διαδικασίες που αναδεικνύουν τον ενεργό ρόλο του/της μαθητή/τριας ως αναγνώστη/τριας, ερμηνευτή/τριας και δημιουργού νοήματος. Η μετατόπιση αυτή αντανakλάται τόσο στη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία όσο και στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για το μάθημα της Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, τα οποία υιοθετούν μια κοινωνικοπολιτισμική θεώρηση της μάθησης και αντιλαμβάνονται τον γραμματισμό ως κοινωνική πρακτική που αναπτύσσεται μέσα από αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας, συνεργασίας και κριτικής διερεύνησης (Vygotsky, 1978). Στο πλαίσιο αυτό, η λογοτεχνία παύει να αποτελεί αποκλειστικά αντικείμενο κατανόησης και αισθητικής απόλαυσης και μετατρέπεται σε πεδίο διαλόγου με τον σύγχρονο κόσμο. Οι μαθητές/τριες καλούνται να διερευνούν πολλαπλές οπτικές, να διαπραγματεύονται νοήματα, να εκφράζουν προσωπικές ερμηνείες, να αμφισβητούν στερεοτυπικές αναγνώσεις και να συνδέουν τα λογοτεχνικά κείμενα με κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά ζητήματα που επηρεάζουν την καθημερινή τους ζωή. Η λογοτεχνική εμπειρία αποκτά, επομένως, έντονο κοινωνικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα, συμβάλλοντας στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της ενσυναίσθησης, της επιχειρηματολογίας και του κριτικού γραμματισμού (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2022: Οδηγός Εκπαιδευτικού). Το λογοτεχνικό έργο «*Δρακοπαραμύθι*» της Αγγελικής Βαρελλά προσφέρεται ιδιαίτερα για μια τέτοια προσέγγιση, καθώς αξιοποιεί την αλληγορία, το χιούμορ και τη συμβολική γλώσσα προκειμένου να αναδείξει ζητήματα που αφορούν τη σύγχρονη κοινωνία και το φυσικό περιβάλλον. Μέσα από την προσωποποίηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων δημιουργεί ένα πολυεπίπεδο αφηγηματικό πλαίσιο, το οποίο επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να μεταβαίνουν από την κυριολεκτική κατανόηση στην κριτική ερμηνεία, συνδέοντας το λογοτεχνικό κείμενο με τις προσωπικές τους εμπειρίες και με πραγματικά ζητήματα της κοινωνικής ζωής. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια διδακτική εφαρμογή που αξιοποιεί το συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο ως αφετηρία για την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού, της δημιουργικής γραφής, της συνεργατικής διερεύνησης και της πολυτροπικής έκφρασης. Η πρόταση οργανώνεται σύμφωνα με τις αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών και ενσωματώνει δραστηριότητες που αξιοποιούν την εικόνα, τη μουσική, τη ζωγραφική, το θεατρικό αναλόγιο, τη δημιουργική γραφή, την επιχειρηματολογία και τη διερεύνηση αυθεντικών κοινωνικών ζητημάτων, επιδιώκοντας τη σύνδεση της λογοτεχνικής εμπειρίας με την ενεργό πολιτεϊότητα. Η βασική καινοτομία της προτεινόμενης διδακτικής εφαρμογής εντοπίζεται στην ανατροπή της παραδοσιακής διδακτικής ακολουθίας. Αντί η ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου να προηγείται της παραγωγής λόγου, οι μαθητές/τριες καλούνται αρχικά να παρατηρήσουν, να υποθέσουν, να αφηγηθούν, να δημιουργήσουν και να οικοδομήσουν τα δικά τους νοήματα μέσα από εικόνες, λέξεις-κλειδιά και συνεργατικές δραστηριότητες. Η ανάγνωση του λογοτεχνικού έργου ακολουθεί ως διαδικασία διαλόγου ανάμεσα στις αρχικές αναπαραστάσεις των μαθητών/τριών και στην αφηγηματική πρόταση της συγγραφέα, οδηγώντας σε αναστοχασμό, αναδιαπραγμάτευση και ανακατασκευή των αρχικών τους ερμηνειών. Με τον τρόπο αυτό, η λογοτεχνία λειτουργεί όχι ως φορέας έτοιμων νοημάτων προς

αναπαραγωγή, αλλά ως δυναμικό περιβάλλον διερεύνησης, διαλόγου και συλλογικής οικοδόμησης της γνώσης.

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει ότι η διδακτική αξιοποίηση της λογοτεχνίας, όταν οργανώνεται μέσα από αρχές του κριτικού γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, μπορεί να υπερβεί την καλλιέργεια αναγνωστικών δεξιοτήτων και να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη δημιουργικών, κριτικά σκεπτόμενων και κοινωνικά ενεργών μαθητών/τριών, οι οποίοι προσεγγίζουν τα λογοτεχνικά κείμενα ως ζωντανά πεδία διαλόγου με τον εαυτό τους, τους άλλους και τον σύγχρονο κόσμο.

► ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η παρούσα διδακτική πρόταση σχεδιάστηκε σύμφωνα με τις αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών για το μάθημα της Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και αξιοποιεί ως βασικό λογοτεχνικό κείμενο το «Δρακοπαραμύθι» της Αγγελικής Βαρελλά, όπως αυτό περιλαμβάνεται στο ανθολόγιο «Με λογισμό και μ' όνειρο». Η εφαρμογή απευθύνεται σε μαθητές/τριες των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου (Ε'-ΣΤ' τάξη), στις οποίες οι μαθητές/τριες διαθέτουν ήδη επαρκείς αναγνωστικές και γλωσσικές εμπειρίες ώστε να μπορούν να διαχειριστούν συμβολισμούς, αλληγορίες και πολυεπίπεδα νοήματα. Η διδακτική παρέμβαση αναπτύσσεται σε τέσσερις διαδοχικές διδακτικές ώρες, οργανωμένες σύμφωνα με τα στάδια της προαναγνωστικής, αναγνωστικής και μετααναγνωστικής προσέγγισης της λογοτεχνίας. Παράλληλα προβλέπεται προαιρετική δραστηριότητα επέκτασης, μέσω της οποίας οι μαθητές/τριες διερευνούν ένα αυθεντικό περιβαλλοντικό ζήτημα της τοπικής ή ευρύτερης κοινωνίας, αξιοποιώντας τεχνικές επιχειρηματολογίας και οργανωμένου διαλόγου. Η εφαρμογή πραγματοποιείται στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Γλώσσας, χωρίς ωστόσο να περιορίζεται αποκλειστικά στους στόχους του γλωσσικού μαθήματος. Αντίθετα, υιοθετεί διαθεματική προσέγγιση, συνδέοντας τη λογοτεχνία με τις εικαστικές τέχνες, τη μουσική, το θέατρο, την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την αγωγή του ενεργού πολίτη. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται αυθεντικά μαθησιακά περιβάλλοντα, στα οποία οι μαθητές/τριες καλούνται να οικοδομήσουν νοήματα μέσα από τη συνεργασία (Vygotsky, 1978), τη δημιουργική έκφραση και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Η διδακτική πρόταση στηρίζεται στη συνεργατική οργάνωση της τάξης (Ματσαγγούρας, 2013). Οι μαθητές/τριες εργάζονται κυρίως σε μικρές ετερογενείς ομάδες, αναλαμβάνουν διαφορετικούς ρόλους, διαπραγματεύονται ιδέες, λαμβάνουν κοινές αποφάσεις και παρουσιάζουν συλλογικά τα αποτελέσματα της εργασίας τους. Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού μετασχηματίζεται από φορέα μετάδοσης γνώσεων σε εμπυχωτή, συντονιστή και διαμεσολαβητή της μαθησιακής διαδικασίας, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εφαρμογής αποτελεί η αναδιάταξη της συμβατικής πορείας διδασκαλίας της λογοτεχνίας. Αντί η ανάγνωση του λογοτεχνικού έργου να αποτελεί την αφετηρία της μαθησιακής διαδικασίας, προηγείται η ενεργοποίηση των προσωπικών εμπειριών των μαθητών μέσα από την παρατήρηση ενός έργου τέχνης, τη δημιουργική γραφή, την επεξεργασία λέξεων-κλειδιών και τη διατύπωση υποθέσεων. Η ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου ακολουθεί ως διαδικασία αναστοχασμού και επαναδιαπραγμάτευσης των αρχικών νοημάτων, μετατρέποντας τους/τις μαθητές/τριες από παθητικούς αποδέκτες σε ενεργούς συν-δημιουργούς της αναγνωστικής εμπειρίας.

Η εφαρμογή μπορεί να υλοποιηθεί είτε αυτούσια είτε να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε σχολικής τάξης, καθώς η δομή της χαρακτηρίζεται από ευελιξία και επιτρέπει την ενσωμάτωση πρόσθετων δραστηριοτήτων, την αξιοποίηση διαφορετικών λογοτεχνικών κειμένων ή τη σύνδεση με τοπικά κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

► ΣΤΟΧΟΙ-ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Η παρούσα διδακτική πρόταση αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο οι μαθητές/τριες προσεγγίζουν τη λογοτεχνία ως χώρο προσωπικής έκφρασης, κοινωνικού διαλόγου και κριτικής διερεύνησης της πραγματικότητας (Vygotsky, 1978). Στο πλαίσιο αυτό, η διδασκαλία δεν περιορίζεται στην κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου, αλλά επιδιώκει τη δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων μάθησης, στις οποίες οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο ως αναγνώστες/τριες, ερμηνευτές/τριες, δημιουργοί και συνομιλητές του κειμένου. Οι επιδιώξεις της διδακτικής εφαρμογής διαμορφώνονται σύμφωνα με τις αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών και αναπτύσσονται σε αλληλένδετα επίπεδα.

- **Ανάπτυξη λογοτεχνικού και κριτικού γραμματισμού:** Βασική επιδίωξη αποτελεί η καλλιέργεια του λογοτεχνικού γραμματισμού μέσα από την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/τριών στη διαδικασία παραγωγής και διαπραγμάτευσης των νοημάτων του κειμένου. Οι μαθητές/τριες καλούνται να προσεγγίσουν το λογοτεχνικό έργο όχι ως φορέα μίας μοναδικής ερμηνείας, αλλά ως ανοιχτό πεδίο πολλαπλών αναγνώσεων, στο οποίο οι προσωπικές εμπειρίες, οι πολιτισμικές αναφορές και οι κοινωνικές τους αντιλήψεις συνδιαμορφώνουν την αναγνωστική εμπειρία. Παράλληλα, επιδιώκεται η ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού, μέσα από δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την αναγνώριση διαφορετικών οπτικών, την τεκμηριωμένη διατύπωση επιχειρημάτων, την αναζήτηση εναλλακτικών ερμηνειών και την κριτική προσέγγιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων που αναδεικνύονται στο λογοτεχνικό έργο.
- **Ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων:** Η διδακτική πρόταση επιδιώκει την ουσιαστική ανάπτυξη του προφορικού και του γραπτού λόγου μέσα από αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας. Οι μαθητές/τριες παράγουν αφηγηματικά κείμενα, περιγράφουν, επιχειρηματολογούν, ερμηνεύουν, αναθεωρούν τις αρχικές τους ιδέες και συμμετέχουν σε διαδικασίες συλλογικής σύνθεσης λόγου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαδικασία της δημιουργικής γραφής ως μέσου γλωσσικού πειραματισμού, καλλιέργειας της φαντασίας και ανάπτυξης της αφηγηματικής ικανότητας.
- **Καλλιέργεια πολυγραμματισμών (Cope & Kalantzis, 2000):** Η αξιοποίηση έργων ζωγραφικής, μουσικής, θεατρικών τεχνικών, ψηφιακών πηγών και λογοτεχνικών κειμένων δημιουργεί ένα πολυτροπικό μαθησιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι μαθητές/τριες καλούνται να αποκωδικοποιούν, να παράγουν και να συνδυάζουν διαφορετικούς τρόπους αναπαράστασης του νοήματος. Μέσα από τη συνεχή εναλλαγή εικόνας, λόγου, ήχου, θεατρικής έκφρασης και εικαστικής δημιουργίας ενισχύεται η ικανότητά τους να προσεγγίζουν κριτικά τα σύγχρονα πολυτροπικά κείμενα (Kress, 2010).
- **Ανάπτυξη δημιουργικότητας και αισθητικής εμπειρίας:** Η προτεινόμενη εφαρμογή επιδιώκει να καλλιεργήσει τη δημιουργική σκέψη, δίνοντας στους/στις

μαθητές/τριες τη δυνατότητα να διαμορφώσουν προσωπικές αφηγήσεις πριν ακόμη έρθουν σε επαφή με το λογοτεχνικό έργο.

- Καλλιέργεια συνεργατικών και κοινωνικών δεξιοτήτων: Οι δραστηριότητες της διδακτικής εφαρμογής οργανώνονται κυρίως σε ομάδες εργασίας, ενισχύοντας τη συνεργασία, την αλληλεπίδραση και τη συλλογική λήψη αποφάσεων. Οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να ακούν ενεργητικά τις απόψεις των συμμαθητών/τριών τους, να επιχειρηματολογούν με σεβασμό, να διαπραγματεύονται διαφορετικές ιδέες και να συνθέτουν συλλογικά νέα νοήματα, αναπτύσσοντας παράλληλα δεξιότητες επικοινωνίας, υπευθυνότητας και δημοκρατικής συμμετοχής.
- Ανάπτυξη περιβαλλοντικής και κοινωνικής ευαισθητοποίησης: Μέσα από τα συμβολικά πρόσωπα και τις αλληγορικές αναφορές του Δρακοπααραμυθιού, οι μαθητές/τριες καλούνται να αναγνωρίσουν σύγχρονα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, να διερευνήσουν τις αιτίες και τις συνέπειές τους και να αναστοχαστούν σχετικά με τον ρόλο του ενεργού πολίτη στη διαμόρφωση ενός βιώσιμου μέλλοντος. Η επέκταση της διδασκαλίας σε αυθεντικά ζητήματα της τοπικής κοινωνίας επιδιώκει να γεφυρώσει τη σχολική γνώση με την πραγματική ζωή, ενισχύοντας την υπεύθυνη στάση απέναντι στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.
- Αναστοχασμός και μεταγνωστική επίγνωση: Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Οι μαθητές/τριες καλούνται να συγκρίνουν τις αρχικές τους υποθέσεις με τις ερμηνείες που προκύπτουν μετά την ανάγνωση του λογοτεχνικού έργου, να αναστοχάζονται πάνω στις αλλαγές της σκέψης τους και να αναγνωρίζουν τη διαδικασία μέσα από την οποία οικοδομείται η γνώση. Η συνεχής αναθεώρηση των αρχικών αφηγήσεων μετατρέπει τη μάθηση σε διαδικασία προσωπικής και συλλογικής ανακατασκευής του νοήματος, ενισχύοντας την αυτορρύθμιση και τη συνειδητή συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία.

► ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η διδακτική πρόταση σχεδιάστηκε σύμφωνα με τις αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών για το μάθημα της Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, τα οποία αντιλαμβάνονται τη γλωσσική διδασκαλία ως διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης, δημιουργίας νοήματος και ανάπτυξης πολλαπλών γραμματισμών. Η διδασκαλία οργανώνεται γύρω από αυθεντικές επικοινωνιακές περιστάσεις, στις οποίες οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά ως αναγνώστες/τριες, δημιουργοί και διαπραγματευτές νοημάτων, ενώ ο/η εκπαιδευτικός αναλαμβάνει τον ρόλο του εμψυχωτή και του διαμεσολαβητή της μαθησιακής διαδικασίας. Η μεθοδολογική συγκρότηση της παρούσας πρότασης δε στηρίζεται σε μία μόνο διδακτική θεωρία, αλλά αποτελεί σύνθεση αρχών που προέρχονται από τον κοινωνικοπολιτισμικό εποικοδομισμό, τον κριτικό γραμματισμό, τους πολυγραμματισμούς, τη θεωρία της αισθητικής ανταπόκρισης στη λογοτεχνία, τη δημιουργική γραφή και τη θεατροπαιδαγωγική. Οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις λειτουργούν συμπληρωματικά, συγκροτώντας ένα συνεκτικό μαθησιακό πλαίσιο, μέσα στο οποίο η λογοτεχνία μετατρέπεται σε πεδίο προσωπικής και συλλογικής διερεύνησης. Κεντρική επιλογή του σχεδιασμού αποτελεί η αντιστροφή της παραδοσιακής διδακτικής πορείας.

Στις περισσότερες σχολικές πρακτικές η ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου προηγείται και ακολουθούν δραστηριότητες κατανόησης, ερμηνείας ή παραγωγής λόγου. Στην παρούσα πρόταση, αντίθετα, οι μαθητές/τριες καλούνται αρχικά να παρατηρήσουν, να ερμηνεύσουν, να αφηγηθούν, να δημιουργήσουν και να διατυπώσουν υποθέσεις πριν ακόμη έρθουν σε επαφή με το λογοτεχνικό έργο. Η ανάγνωση ακολουθεί ως διαδικασία επιβεβαίωσης, αναθεώρησης και αναδιαπραγμάτευσης των αρχικών τους αναπαραστάσεων, μετατρέποντας το λογοτεχνικό κείμενο σε συνομιλητή της προσωπικής τους εμπειρίας. Η επιλογή αυτή δεν επιδιώκει απλώς την ενίσχυση του ενδιαφέροντος των μαθητών, αλλά στηρίζεται στην παραδοχή ότι η κατανόηση δεν αποτελεί παθητική πρόσληψη πληροφοριών, αλλά διαδικασία ενεργητικής οικοδόμησης νοήματος. Οι μαθητές/τριες δεν αναζητούν την «ορθή» ερμηνεία του κειμένου, αντιθέτως, εισέρχονται σε έναν συνεχή διάλογο ανάμεσα στις αρχικές τους υποθέσεις, στις εμπειρίες τους και στις αφηγηματικές επιλογές της συγγραφέα, αναπτύσσοντας σταδιακά βαθύτερες μορφές λογοτεχνικής και κριτικής κατανόησης. Η μεθοδολογία της διδασκαλίας οργανώνεται σε τέσσερις διακριτές αλλά αλληλένδετες φάσεις: ενεργοποίηση των πρότερων εμπειριών, δημιουργική οικοδόμηση αρχικών νοημάτων, αναγνωστική διαπραγμάτευση του λογοτεχνικού κειμένου και μετασχηματισμός της γνώσης μέσω αναστοχασμού και κοινωνικής δράσης. Η πορεία αυτή αποτυπώνει μια κυκλική διαδικασία μάθησης, κατά την οποία κάθε νέα εμπειρία επαναπροσδιορίζει τις προηγούμενες και οδηγεί σε νέα επίπεδα κατανόησης. Η συνεχής εναλλαγή εικόνας, προφορικού λόγου, γραπτής αφήγησης, μουσικής, θεάτρου, εικαστικής δημιουργίας και επιχειρηματολογίας συγκροτεί ένα πολυτροπικό μαθησιακό περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν διαφορετικούς τρόπους έκφρασης και επικοινωνίας. Η λογοτεχνική εμπειρία παύει να περιορίζεται στην ανάγνωση ενός κειμένου και εξελίσσεται σε μια σύνθετη διαδικασία αισθητικής, γνωστικής, κοινωνικής και συναισθηματικής εμπλοκής. Τέλος, η σύνδεση της λογοτεχνικής αφήγησης με αυθεντικά περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα επεκτείνει τη μαθησιακή διαδικασία πέρα από τα όρια της σχολικής τάξης. Η λογοτεχνία λειτουργεί ως αφορμή για διερεύνηση πραγματικών προβλημάτων, διαμόρφωση τεκμηριωμένων απόψεων και ανάπτυξη της ενεργού πολιτικότητας, αναδεικνύοντας τον κοινωνικό ρόλο της γλωσσικής εκπαίδευσης στο σύγχρονο δημοκρατικό σχολείο.

Φάση μάθησης	Τι κάνουν οι μαθητές	Τι οικοδομούν
Βλέπουν	Παρατηρούν το έργο τέχνης	Ενεργοποιούν εμπειρίες και πρότερες γνώσεις
Φαντάζονται	Δημιουργούν δικές τους ιστορίες	Διαμορφώνουν προσωπικές υποθέσεις
Διαβάζουν	Προσεγγίζουν το λογοτεχνικό έργο	Αναθεωρούν και εμπλουτίζουν τις αρχικές τους ερμηνείες
Δημιουργούν	Γράφουν, δραματοποιούν, ζωγραφίζουν	Μετασχηματίζουν δημιουργικά τη γνώση
Συζητούν	Επιχειρηματολογούν και αναστοχάζονται	Συνδέουν τη λογοτεχνία με τον πραγματικό κόσμο και αναπτύσσουν κριτική σκέψη

Εικόνα 1. Προοδευτική οικοδόμηση του νοήματος του διδακτικού σεναρίου

► ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Η επιλογή του διδακτικού υλικού βασίστηκε στις αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών για τη Γλώσσα, τα οποία προκρίνουν την αξιοποίηση ποικίλων σημειωτικών

πόρων και αυθεντικών πολιτισμικών κειμένων, ώστε η λογοτεχνική μάθηση να αναπτύσσεται σε ένα πολυτροπικό και διερευνητικό μαθησιακό περιβάλλον (Kress, 2010). Το υλικό δε λειτουργεί ως απλό υποστηρικτικό μέσο, αλλά ως οργανικό στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας, συμβάλλοντας στην οικοδόμηση και αναστοχαστική επεξεργασία του νοήματος.

Κεντρικό άξονα της εφαρμογής αποτελεί το λογοτεχνικό κείμενο «Δρακοπαραμύθι» της Αγγελικής Βαρελλά, από το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων του Δημοτικού Σχολείου «Με λογισμό και μ' όνειρο». Η επιλογή του βασίζεται στον αλληγορικό χαρακτήρα του, στις δυνατότητες πολλαπλών ερμηνειών και στη σύνδεσή του με σύγχρονα κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, δημιουργώντας προϋποθέσεις ανάπτυξης λογοτεχνικού και κριτικού γραμματισμού, καθώς οι μαθητές/τριες μεταβαίνουν από την κυριολεκτική κατανόηση στην προσωπική ερμηνεία του κειμένου.

Η προαναγνωστική φάση υποστηρίζεται από το έργο «Αθήνα, καυσαέρια» του Αγήνορα Αστεριάδη, το οποίο λειτουργεί ως ερέθισμα παρατήρησης, διατύπωσης υποθέσεων και δημιουργικής έκφρασης, ενισχύοντας τον οπτικό γραμματισμό. Παράλληλα, το τραγούδι «Αθήνα» (Ν. Γκάτσος-Μ. Χατζιδάκις) εμπλουτίζει την αισθητική διάσταση της διδασκαλίας, ώστε λογοτεχνία, ζωγραφική και μουσική να συνδιαμορφώνουν ένα πολυτροπικό πλαίσιο πρόσληψης και νοηματοδότησης. Βασικό εργαλείο της εφαρμογής αποτελούν τα επτά φύλλα εργασίας, τα οποία υποστηρίζουν όλες τις φάσεις της διδασκαλίας μέσα από δραστηριότητες παρατήρησης, δημιουργικής γραφής, λεξιλογικής επεξεργασίας, σύγκρισης, επιχειρηματολογίας και προσωπικής έκφρασης. Δε λειτουργούν ως μέσα ελέγχου της γνώσης, αλλά ως εργαλεία διερεύνησης, συνεργασίας και αναστοχασμού που ενισχύουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών. Παράλληλα, αξιοποιούνται χαρτί μέτρου, χαρτόνια, μαρκαδόροι, υλικά ζωγραφικής και κομμάτια παζλ για τη συνεργατική οργάνωση και οπτικοποίηση των ιδεών, καθώς και θεατρικό αναλόγιο, το οποίο ενισχύει την εκφραστική ανάγνωση, την ανάληψη ρόλων και τη βιωματική προσέγγιση του λογοτεχνικού έργου. Στη φάση της επέκτασης αξιοποιούνται ακόμη ψηφιακές πηγές και αυθεντικό πληροφοριακό υλικό για σύγχρονα περιβαλλοντικά ζητήματα, ώστε οι μαθητές/τριες να μεταφέρουν τη λογοτεχνική εμπειρία στην κοινωνική πραγματικότητα, αξιολογώντας πληροφορίες, τεκμηριώνοντας απόψεις και συμμετέχοντας σε διαδικασίες επιχειρηματολογίας.

Συνολικά, το διδακτικό υλικό συγκροτεί ένα συνεκτικό πολυτροπικό μαθησιακό περιβάλλον, στο οποίο λογοτεχνικά, εικαστικά, μουσικά, θεατρικά και πληροφοριακά κείμενα αλληλοσυμπληρώνονται, υποστηρίζοντας τη μετάβαση των μαθητών/τριών από την αισθητική εμπειρία στη δημιουργική έκφραση, την κριτική ερμηνεία και την ενεργό κοινωνική συμμετοχή.

► ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Φάση Α: Ενεργοποίηση της εμπειρίας και προαναγνωστική οικοδόμηση νοήματος

Η διδακτική παρέμβαση εκκινεί από την αξιοποίηση του ζωγραφικού έργου «Αθήνα, καυσαέρια» του Αγήνορα Αστεριάδη, το οποίο λειτουργεί ως αρχικό ερέθισμα παρατήρησης, προβληματισμού και διατύπωσης υποθέσεων. Οι μαθητές/τριες καλούνται να παρατηρήσουν προσεκτικά τα επιμέρους στοιχεία της εικόνας, να

περιγράψουν όσα βλέπουν, να διατυπώσουν προσωπικές ερμηνείες και να συνδέσουν τα εικαστικά στοιχεία με εμπειρίες και βιώματα από την καθημερινότητά τους. Η διαδικασία αυτή ενεργοποιεί τις πρότερες γνώσεις τους και δημιουργεί ένα πρώτο ερμηνευτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα ενταχθεί αργότερα η λογοτεχνική αφήγηση. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες εργάζονται συνεργατικά αξιοποιώντας λέξεις-κλειδιά και δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, προκειμένου να συνθέσουν τις δικές τους ιστορίες πριν από την ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου. Η επιλογή αυτή αποτελεί τον βασικό άξονα της προτεινόμενης διδακτικής εφαρμογής, καθώς μετατοπίζει την έμφαση από την αναπαραγωγή έτοιμων νοημάτων στην παραγωγή προσωπικών αφηγήσεων. Οι αρχικές ιστορίες των μαθητών/τριών λειτουργούν ως ερμηνευτικά εργαλεία, τα οποία θα επανεξεταστούν και θα αναδιαμορφωθούν μετά την επαφή με το λογοτεχνικό έργο. Η πρώτη αυτή φάση ολοκληρώνεται με την παρουσίαση και συζήτηση των διαφορετικών αφηγήσεων στην ολομέλεια της τάξης. Μέσα από τη διαδικασία αυτή αναδεικνύεται η πολλαπλότητα των ερμηνειών και καλλιεργείται η αποδοχή της διαφορετικής οπτικής ως βασικού στοιχείου της λογοτεχνικής ανάγνωσης.

Φάση Β: Αναγνωστική διαπραγμάτευση του λογοτεχνικού κειμένου

Μετά την ολοκλήρωση της προαναγνωστικής διερεύνησης, οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με το λογοτεχνικό κείμενο Δρακοπαράμυθι της Αγγελικής Βαρελλά. Η ανάγνωση δεν αποτελεί την αφετηρία της μαθησιακής διαδικασίας αλλά το σημείο συνάντησης των προσωπικών αφηγήσεων των μαθητών/τριών με τη λογοτεχνική αφήγηση. Η επιλογή αυτή μετασχηματίζει τον ρόλο της ανάγνωσης, καθώς οι μαθητές/τριες δεν αναζητούν την «ορθή» ερμηνεία του κειμένου, αλλά συγκρίνουν, επαναξιολογούν και αναδιαμορφώνουν τις αρχικές τους υποθέσεις υπό το φως των νέων πληροφοριών που προσφέρει η αφήγηση. Η επεξεργασία του κειμένου πραγματοποιείται μέσα από ερωτήματα ανοιχτού τύπου, συνεργατικές συζητήσεις και δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/τριες να διερευνήσουν τα κίνητρα των ηρώων, τις αφηγηματικές επιλογές της συγγραφέα και τους συμβολισμούς που αναπτύσσονται κατά την εξέλιξη της ιστορίας. Με τον τρόπο αυτό, η λογοτεχνική ανάγνωση μετατρέπεται σε διαδικασία ερμηνευτικής διαπραγμάτευσης, κατά την οποία κάθε μαθητής/τρια συνεισφέρει τη δική του αναγνωστική εμπειρία, ενώ παράλληλα εμπλουτίζεται από τις διαφορετικές οπτικές των συμμαθητών του. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η σύγκριση ανάμεσα στις ιστορίες που δημιούργησαν οι ίδιοι/ιες οι μαθητές/τριες κατά την πρώτη φάση της εφαρμογής και στη λογοτεχνική αφήγηση της Αγγελικής Βαρελλά. Η διαδικασία αυτή λειτουργεί ως μηχανισμός αναστοχασμού, καθώς οι μαθητές/τριες αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές, εντοπίζουν στοιχεία που δεν είχαν αρχικά σκεφτεί και επαναπροσδιορίζουν τις προσωπικές τους ερμηνείες. Η λογοτεχνία λειτουργεί, επομένως, ως πεδίο ανακατασκευής του νοήματος και όχι ως πηγή έτοιμων απαντήσεων. Κατά τη διάρκεια της αναγνωστικής επεξεργασίας αξιοποιούνται επίσης δραστηριότητες λεξιλογικής διερεύνησης, επεξεργασίας εκφραστικών μέσων και εντοπισμού αφηγηματικών τεχνικών, πάντοτε όμως ενταγμένες στο ευρύτερο πλαίσιο κατανόησης και ερμηνείας του έργου. Η γλωσσική επεξεργασία δεν αντιμετωπίζεται ως αυτοσκοπός, αλλά ως μέσο βαθύτερης πρόσληψης του λογοτεχνικού κειμένου και ανάπτυξης του λογοτεχνικού γραμματισμού.

Φάση Γ: Δημιουργικός μετασχηματισμός και αισθητική έκφραση

Αφού οι μαθητές/τριες έχουν πλέον επεξεργαστεί το λογοτεχνικό έργο και έχουν αναδιαμορφώσει τις αρχικές τους ερμηνείες, καλούνται να εκφράσουν δημιουργικά τη νέα γνώση μέσα από δραστηριότητες που αξιοποιούν διαφορετικούς τρόπους αναπαράστασης. Η μετάβαση από την κατανόηση στη δημιουργία αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της διδακτικής εφαρμογής, καθώς δίνει στους/στις μαθητές/τριες τη δυνατότητα να μετασχηματίσουν τη λογοτεχνική εμπειρία σε προσωπική έκφραση. Στη φάση αυτή αξιοποιούνται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, εικαστικής δημιουργίας και θεατρικού αναλογίου, οι οποίες επιτρέπουν στους/στις μαθητές/τριες να αναδομήσουν το περιεχόμενο του έργου μέσα από τη δική τους οπτική. Η δραματοποίηση, ειδικότερα, ενισχύει την κατανόηση των χαρακτήρων και των μεταξύ τους σχέσεων, καθώς οι μαθητές/τριες προσεγγίζουν την αφήγηση μέσα από τη βιωματική ανάληψη ρόλων, αναπτύσσοντας παράλληλα την ενσυναίσθηση και την εκφραστική τους ικανότητα. Οι δραστηριότητες αυτές δεν αποτελούν απλή δημιουργική επέκταση της ανάγνωσης. Αντίθετα, λειτουργούν ως διαδικασίες ανασύνθεσης του νοήματος, μέσα από τις οποίες οι μαθητές/τριες επανεξετάζουν τις προσωπικές τους αντιλήψεις και τις ενσωματώνουν σε νέα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά προϊόντα. Με τον τρόπο αυτό η δημιουργικότητα αντιμετωπίζεται ως γνωστική διαδικασία και όχι αποκλειστικά ως καλλιτεχνική έκφραση.

Φάση Δ: Αναστοχασμός, επιχειρηματολογία και σύνδεση με την κοινωνική πραγματικότητα

Η τελευταία φάση της διδακτικής εφαρμογής αποσκοπεί στη διεύρυνση της λογοτεχνικής εμπειρίας πέρα από τα όρια του κειμένου και της σχολικής τάξης. Αφετηρία αποτελούν τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα που αναδεικνύονται στο Δρακοπαράμυθι, τα οποία συνδέονται με σύγχρονα προβλήματα της πραγματικής ζωής και της τοπικής κοινότητας. Οι μαθητές/τριες καλούνται να διερευνήσουν πληροφορίες από έγκυρες πηγές, να οργανώσουν τα επιχειρήματά τους και να συμμετάσχουν σε οργανωμένη συζήτηση ή διαδικασία επιχειρηματολογίας, τεκμηριώνοντας τις απόψεις τους με στοιχεία και παραδείγματα. Η δραστηριότητα αυτή μεταφέρει τη λογοτεχνική μάθηση από την ερμηνεία στην κοινωνική πράξη, αναδεικνύοντας τη δυνατότητα της λογοτεχνίας να συμβάλλει στην καλλιέργεια της ενεργού πολιτειότητας. Η διδακτική εφαρμογή ολοκληρώνεται με δραστηριότητες αναστοχασμού, κατά τις οποίες οι μαθητές/τριες επιστρέφουν στις αρχικές τους αφηγήσεις και εξετάζουν πώς αυτές μεταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Η σύγκριση των αρχικών και των τελικών ερμηνειών καθιστά ορατή τη διαδικασία μάθησης και ενισχύει τη μεταγνωστική επίγνωση των μαθητών/τριών, οι οποίοι/οιές αναγνωρίζουν ότι η κατανόηση ενός λογοτεχνικού έργου αποτελεί μια δυναμική διαδικασία συνεχούς αναθεώρησης και εμπλουτισμού των προσωπικών τους νοημάτων.

Φάση	Παιδαγωγικός σκοπός	Κύριες δραστηριότητες	Γραμματισμοί που καλλιεργούνται
A	Ενεργοποίηση πρότερων γνώσεων	Εικόνα, δημιουργική γραφή	Οπτικός, λογοτεχνικός
B	Ερμηνεία και διαπραγμάτευση	Ανάγνωση, συζήτηση, φύλλα εργασίας	Λογοτεχνικός, κριτικός
Γ	Δημιουργικός μετασχηματισμός	Δραματοποίηση, εικαστικά	Πολυγραμματισμοί
Δ	Αναστοχασμός και κοινωνική δράση	Debate, διερεύνηση πηγών	Κριτικός γραμματισμός, ενεργός πολιτεότητα

Εικόνα 2. Οπτικοποίηση των φάσεων του Διδακτικού Σεναρίου

► ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ

Η διδακτική εφαρμογή αναπτύσσεται σε τέσσερις διδακτικές ώρες (6 με τη δραστηριότητα επέκτασης). Η οργάνωση των δραστηριοτήτων ακολουθεί τη μαθησιακή πορεία που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα και αποσκοπεί στη σταδιακή μετάβαση των μαθητών/τριών από την ενεργοποίηση των πρότερων εμπειριών στη λογοτεχνική ερμηνεία, στον δημιουργικό μετασχηματισμό της γνώσης και, τέλος, στη σύνδεση της λογοτεχνίας με σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα.

1η Διδακτική ώρα

Κύρια επιδίωξη: Ενεργοποίηση των πρότερων γνώσεων, ανάπτυξη του οπτικού γραμματισμού και διαμόρφωση αρχικών ερμηνευτικών υποθέσεων.

Διδακτικό υλικό:

- Πίνακας «Αθήνα, καυσαέρια»,
- Φύλλο Εργασίας 1,
- Χαρτί του μέτρου,
- Μαρκαδόροι.

Πορεία εφαρμογής: Ο/Η εκπαιδευτικός παρουσιάζει το έργο ζωγραφικής και καλεί τους/τις μαθητές/τριες να το παρατηρήσουν σιωπηλά για λίγα λεπτά. Ακολουθεί καθοδηγούμενη συζήτηση με ερωτήσεις που ενθαρρύνουν την περιγραφή, την ερμηνεία και την αιτιολόγηση των παρατηρήσεών τους. Στη συνέχεια οι μαθητές/τριες, οργανωμένοι/ες σε ομάδες, συμπληρώνουν το πρώτο φύλλο εργασίας και συνθέτουν μια σύντομη αφήγηση εμπνευσμένη από την εικόνα (Rosenblatt, 1978). Οι αφηγήσεις παρουσιάζονται στην ολομέλεια και ακολουθεί ανταλλαγή απόψεων, χωρίς αξιολογική κατάταξη των διαφορετικών εκδοχών. Ο/Η εκπαιδευτικός καταγράφει βασικές λέξεις και ιδέες που θα αξιοποιηθούν στις επόμενες διδακτικές ώρες.

2η Διδακτική ώρα

Κύρια επιδίωξη: Προσέγγιση και ερμηνεία του λογοτεχνικού έργου μέσα από τη σύγκριση των προσωπικών αφηγήσεων με το κείμενο της Αγγελικής Βαρελλά.

Διδακτικό υλικό:

- «Δρακοπαραμύθι»,
- Φύλλα Εργασίας 2–4,
- Τραγούδι «Αθήνα»,

- Διαδραστικός πίνακας ή βιντεοπροβολέας.

Πορεία εφαρμογής: Οι μαθητές/τριες διαβάζουν το λογοτεχνικό έργο με εκφραστική ανάγνωση και στοιχεία θεατρικού αναλογίου. Παράλληλα ακούγεται το τραγούδι «Αθήνα», το οποίο λειτουργεί ως δεύτερο αισθητικό ερέθισμα. Ακολουθεί επεξεργασία του κειμένου μέσα από τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας. Οι μαθητές/τριες εντοπίζουν πρόσωπα, γεγονότα, σύμβολα και εκφραστικά μέσα, ενώ στη συνέχεια συγκρίνουν τις δικές τους αφηγήσεις με το λογοτεχνικό έργο, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφοροποιήσεις (Rosenblatt, 1978).

3η Διδακτική ώρα

Κύρια επιδίωξη: Δημιουργικός μετασχηματισμός της λογοτεχνικής εμπειρίας μέσω της τέχνης, της δημιουργικής γραφής (Cope & Kalantzis, 2000) και της θεατρικής έκφρασης (Kress, 2010).

Διδακτικό υλικό:

- Φύλλα Εργασίας 5–6,
- Υλικά ζωγραφικής,
- Παζλ,
- Χαρτόνια.

Πορεία εφαρμογής: Οι μαθητές/τριες ολοκληρώνουν τις δημιουργικές εργασίες τους, παρουσιάζουν τις ιστορίες τους μέσα από θεατρικό αναλόγιο και δημιουργούν εικαστικές συνθέσεις εμπνευσμένες από το λογοτεχνικό έργο. Τα επιμέρους έργα συνενώνονται σε ένα συλλογικό παζλ, το οποίο αποτυπώνει τις διαφορετικές οπτικές της τάξης. Ακολουθεί σύντομος αναστοχασμός σχετικά με τον τρόπο που η ανάγνωση του λογοτεχνικού έργου επηρέασε τις αρχικές ιδέες κάθε ομάδας.

4η Διδακτική ώρα

Κύρια επιδίωξη: Σύνδεση της λογοτεχνίας με αυθεντικά κοινωνικά ζητήματα και ανάπτυξη τεκμηριωμένης επιχειρηματολογίας.

Διδακτικό υλικό:

- Φύλλο Εργασίας 7,
- Ψηφιακές πηγές,
- Πληροφοριακό υλικό για τις Σκουριές Χαλκιδικής.

Πορεία εφαρμογής: Οι μαθητές/τριες μελετούν διαφορετικές πηγές σχετικά με το περιβαλλοντικό ζήτημα των Σκουριών, οργανώνουν επιχειρήματα και προετοιμάζονται για δομημένη συζήτηση (debate) (Freire, 1970). Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με αναστοχασμό πάνω στη σχέση λογοτεχνίας, κοινωνικής πραγματικότητας και ενεργού πολιτικότητας. Τέλος, οι μαθητές/τριες επιστρέφουν στις αρχικές τους αφηγήσεις και συγκρίνουν τις πρώτες τους ιδέες με όσα διαμόρφωσαν κατά την ολοκλήρωση της εφαρμογής.

Διδακτική ώρα	Παιδαγωγική λειτουργία	Ενδεικτικές δραστηριότητες	Γραμματισμοί που καλλιεργούνται	Παραγόμενο μαθησιακό προϊόν
1η ώρα	Ενεργοποίηση πρότερων γνώσεων και προαναγνωστική οικοδόμηση νοήματος	Παρατήρηση του πίνακα «Αθήνα, καυσάερα», ομαδική συζήτηση, δημιουργική γραφή, παρουσίαση αφηγήσεων	Οπτικός γραμματισμός, γλωσσικός γραμματισμός, δημιουργικός γραμματισμός	Πρώτες αφηγήσεις των μαθητών, καταγραφή λέξεων-κλειδίων και αρχικών ερμηνειών
2η ώρα	Αναγνωστική διαπραγμάτευση του λογοτεχνικού κειμένου	Ανάγνωση του <i>Δρακοπαρμιθιού</i> , θεατρικό αναλόγιο, επεξεργασία φύλλων εργασίας, σύγκριση προσωπικών αφηγήσεων με το λογοτεχνικό κείμενο	Λογοτεχνικός γραμματισμός, κριτικός γραμματισμός, συνεργατικός γραμματισμός	Αναθεωρημένες ερμηνείες, εννοιολογική κατανόηση του λογοτεχνικού έργου
3η ώρα	Δημιουργικός μετασχηματισμός της λογοτεχνικής εμπειρίας	Δημιουργική γραφή, θεατρικό αναλόγιο, ζωγραφική, δημιουργία συλλογικού παζλ	Πολυγραμματισμοί, αισθητικός γραμματισμός, κοινωνικός γραμματισμός	Θεατρικές παρουσιάσεις, εικαστικές δημιουργίες, συλλογικό έργο της τάξης
4η ώρα	Σύνδεση της λογοτεχνίας με την κοινωνική πραγματικότητα και αναστοχασμός	Μελέτη πηγών, debate, αναστοχασμός, αυτοαξιολόγηση	Κριτικός γραμματισμός, πολιτειακός γραμματισμός, επιχειρηματολογικός γραμματισμός	Τεκμηριωμένες θέσεις, αναστοχαστικά κείμενα, σύνδεση λογοτεχνίας και κοινωνικής πραγματικότητας

Εικόνα 3. Συνοπτική αποτύπωση του Διδακτικού Σεναρίου

► ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση της προτεινόμενης διδακτικής εφαρμογής σχεδιάστηκε ως μια συνεχής και πολυδιάστατη διαδικασία (Black & Wiliam, 1998), πλήρως ενσωματωμένη στη μαθησιακή πορεία των μαθητών/τριών. Δεν περιορίζεται στην αποτίμηση του τελικού αποτελέσματος, αλλά αξιοποιείται ως εργαλείο ανατροφοδότησης, υποστήριξης και τεκμηρίωσης της μαθησιακής εξέλιξης (Black & Wiliam, 2009). Σύμφωνα με τη φιλοσοφία των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών (ΙΕΠ, 2022), η αξιολόγηση αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο στοιχείο της διδασκαλίας και συμβάλλει στην ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και μεταγνωστικής επίγνωσης. Στο πλαίσιο της εφαρμογής, η αξιολόγηση βασίζεται κυρίως στα μαθησιακά τεκμήρια που παράγουν οι μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων (Black & Wiliam, 2009). Τα τεκμήρια αυτά περιλαμβάνουν τις αρχικές αφηγήσεις που δημιουργούνται με αφορμή το εικαστικό έργο, τις απαντήσεις στα φύλλα εργασίας, τις ομαδικές συζητήσεις, τις δραματοποιήσεις, τις εικαστικές δημιουργίες, τις τεκμηριωμένες παρεμβάσεις κατά τη διαδικασία επιχειρηματολογίας, καθώς και τα τελικά αναστοχαστικά σχόλια των μαθητών/τριών. Η συλλογή διαφορετικών μορφών τεκμηρίων επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να αποτυπώσει πολύπλευρα τη μαθησιακή πορεία κάθε μαθητή/τριας και της ομάδας συνολικά.

Η αξιολόγηση της λογοτεχνικής πρόσληψης εστιάζει στην ικανότητα των μαθητών/τριών να προσεγγίζουν ερμηνευτικά το λογοτεχνικό έργο, να αναγνωρίζουν τα βασικά του νοήματα, να τεκμηριώνουν τις απόψεις τους αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου και να συνδέουν τη λογοτεχνική εμπειρία με προσωπικά βιώματα και σύγχρονες κοινωνικές αναφορές (Rosenblatt, 1978).

Η αξιολόγηση της δημιουργικής έκφρασης αφορά την ικανότητα των μαθητών/τριών να αξιοποιούν δημιουργικά τις ιδέες που αναδύονται από τη λογοτεχνική ανάγνωση και να τις μετασχηματίζουν σε πρωτότυπα προϊόντα λόγου, εικόνας και θεατρικής έκφρασης (Kress, 2010).

Η συνεργατική μάθηση (Ματσαγγούρας, 2013) αξιολογείται καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής μέσα από τη συστηματική παρατήρηση της λειτουργίας των ομάδων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ισότιμη συμμετοχή, στην ανταλλαγή επιχειρημάτων, στον σεβασμό των διαφορετικών απόψεων, στην ανάληψη ρόλων και στη συλλογική λήψη αποφάσεων. Τα στοιχεία αυτά τεκμηριώνονται τόσο από την άμεση παρατήρηση του/της εκπαιδευτικού όσο και από τις διαδικασίες ετεροαξιολόγησης που πραγματοποιούνται μετά την παρουσίαση των ομαδικών εργασιών.

Η ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού (Freire, 1970) αποτιμάται κυρίως κατά την τελική φάση της εφαρμογής, όταν οι μαθητές/τριες διερευνούν το περιβαλλοντικό ζήτημα των μεταλλείων στις Σκουριές Χαλκιδικής. Η αξιολόγηση επικεντρώνεται στην ικανότητά τους να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές, να διακρίνουν τεκμηριωμένες από μη τεκμηριωμένες θέσεις, να οργανώνουν συνεκτικό λόγο και να υποστηρίζουν τις απόψεις τους με επιχειρήματα κατά τη διαδικασία του debate. Η έμφαση δίνεται στη διαδικασία της τεκμηριωμένης σκέψης και όχι στην υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης θέσης.

Τέλος, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στον αναστοχασμό και στην αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών (Black & Wiliam, 2009). Με την ολοκλήρωση της εφαρμογής, οι μαθητές/τριες επιστρέφουν στις αρχικές τους αφηγήσεις και τις συγκρίνουν με τις τελικές τους προσεγγίσεις, αναγνωρίζοντας τις μεταβολές στον τρόπο σκέψης τους, στις στρατηγικές που αξιοποίησαν και στην κατανόηση του λογοτεχνικού έργου.

Η συνολική αξιολόγηση της εφαρμογής βασίζεται, επομένως, σε μια σύνθεση ποιοτικών μαθησιακών τεκμηρίων που προκύπτουν σε όλες τις φάσεις της διδασκαλίας. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η ευθυγράμμιση μεταξύ των μαθησιακών στόχων, των διδακτικών δραστηριοτήτων και των διαδικασιών αξιολόγησης, ενισχύοντας τη συνοχή και την παιδαγωγική εγκυρότητα της προτεινόμενης διδακτικής παρέμβασης (Biggs & Tang, 2011).

Πεδίο αξιολόγησης	Μαθησιακά τεκμήρια	Ενδεικτικά κριτήρια επιτυχίας
Λογοτεχνική πρόσληψη	Φύλλα εργασίας, προφορικές παρεμβάσεις	Αναγνωρίζει βασικά νοήματα, τεκμηριώνει τις ερμηνείες του με στοιχεία του κειμένου και συνδέει το έργο με προσωπικές εμπειρίες.
Δημιουργική έκφραση	Αφηγήσεις, δραματοποίηση, εικαστικές δημιουργίες	Παράγει πρωτότυπα και συνεκτικά δημιουργικά προϊόντα αξιοποιώντας στοιχεία του λογοτεχνικού έργου.
Συνεργασία	Παρατήρηση ομάδων, <u>ετερואξιολόγηση</u>	Συμμετέχει ενεργά, συνεργάζεται ισότιμα, ακούει τις απόψεις των άλλων και συμβάλλει στη λήψη κοινών αποφάσεων.
Κριτικός γραμματισμός	Debate, αξιοποίηση πηγών, επιχειρηματολογία	Διατυπώνει τεκμηριωμένες θέσεις, αξιολογεί πληροφορίες από διαφορετικές πηγές και αιτιολογεί τις επιλογές του.
Αναστοχασμός	Αυτοαξιολόγηση, τελικά αναστοχαστικά σχόλια	Αναγνωρίζει τη μαθησιακή του εξέλιξη, εντοπίζει αλλαγές στις αρχικές του αντιλήψεις και περιγράφει τις στρατηγικές μάθησης που αξιοποίησε.

Εικόνα 4. Ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης του Διδακτικού Σεναρίου

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university: What the student does* (4th ed.). Maidenhead, England: McGraw-Hill Education/Open University Press.
- Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7–74. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/0969595980050102>
- Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5–31. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11092-008-9068-5>
- Cope, B., & Kalantzis, M. (Eds.). (2000). *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. London, England: Routledge.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York, NY: Continuum.
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2020). *Adding meaning: A multimodal approach to learning*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. London, England: Routledge.
- Rosenblatt, L. M. (1978). *The reader, the text, the poem: The transactional theory of the literary work*. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. (2022). *Οδηγός εκπαιδευτικού για το μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. Ανακτήθηκε από <https://iep.edu.gr>
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. (2022). *Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. Ανακτήθηκε από <https://iep.edu.gr>
- Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2013). *Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*. Αθήνα: Γρηγόρη.